

מפי כהן

שיעורו השבועי של

מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

ספר יהושע פרק ד

במעבר הירדן נפתח פרק חדש בתולדות ישראל

ראשי פרקים:

תשובת האבות ל'בן החמישי' ◊ נשיאת הארון את נושאו ◊ מלחמות ישראל הן על ייחוד שמו יתברך ◊ תאריך העליה מן הירדן ◊ יציאת מצרים נחתמת במעבר הירדן ◊ ברית ותורה בברכת הארץ ◊ בירדן ניתן ליהושע ה'הוד' ◊ משה נמשל לחמה ויהושע ללבנה ◊ קרני ה'הוד' היו משל ישראל ◊ בזכות יעקב אבינו עברו ישראל את הירדן ◊ לקיחת הפסח עמדה לישראל בירדן ◊ אכילת הפסח עמדה לישראל בימי המן

תשובת האבות ל'בן החמישי'

פרקנו פותח בציווי על לקיחת שניים עשר האבנים מן הירדן והנחתן במקום לינתם, ובטעם הדבר נאמר: "למען תהיה זאת אות בקרבכם כי ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם?". הביטוי 'כי ישאלו בניכם מחר' מוכר לנו מפסוקי התורה, הלא כך נאמר לישראל בצאתם ממצרים: "והיה כי ישאלך בןך מחר לאמר..."², ולמעשה נוסח דומה מופיע בשלושה מקומות נוספים, וכל אלו הביאו את בעל ההגדה להושיבם סביב שולחן אחד ולהכתירם כ'ארבעת הבנים' שכנגדם דיברה התורה. לאור זאת ניתן לומר, שהנביא השתמש בלשון זו אצלנו כדי להפגיש אותנו עם 'בן חמישי' ששאלתו דורשת התבוננות והעמקה באחד מיסודות האמונה, והנביא מלמדנו שצריך להשיב לשאלת הבן בזו הלשון:

"ואמרתם להם אשר נקרתו מימי הירדן מפני ארון ברית ה' בעברו בירדן נקרתו מי הירדן והיו האבנים האלה לזכרון לבני ישראל עד עולם".³

בחימת הפרק נזכרת שאלת 'הבן החמישי' פעם נוספת, ושם מובאת תשובת האבות לדורותיהם ביתר הרחבה, וכך נאמר:

"והודעתם את בניכם לאמר בנפשה עבר ישראל את הירדן הנה: אשר הוביש ה' אלקיכם את מי הירדן מפניכם עד עברכם כאשר עשה ה' אלקיכם לים סוף אשר הוביש מפנינו עד עברנו: למען דעת כל עמי הארץ את יד ה' כי חזקה היא למען יראתם את ה' אלקיכם כל הימים".⁴

מפסוקים אלה ניתן ללמוד שסיפור מה שאירע לישראל בזמן הכניסה לארץ ישראל הוא חלק בלתי נפרד מסיפור יציאת מצרים. כשם שיציאת ישראל ממצרים היא אבן יסוד באמונת ישראל, כך סיפור כניסתם לארץ ישראל הוא מיסודות האמונה.

נשיאת הארון את נושאו

לאחר שעברו ישראל את הירדן, חזרו הכהנים ללכת לפני העם כשארון ברית ה' בידיהם, כדי להראותם הדרך. וכתב רש"י:⁵

"ויהי כאשר תם כל העם לעבור ויעברו ארון וגו' - לא כדרך שעברו האחרים אלא כמו שמפורש למטה בענין נתקו כפות רגלי הכהנים לאחוריהם אל החרבה, על השפה שנכנסו בה שהיו עומדים אצלה, וחזרו המים לאחוריהם לילך כתמול שלשום. נמצא ארון ונושאו מצד זה וכל ישראל מצד זה, נשא הארון את נושאו ועבר".

מקורם של דברי רש"י הוא בגמרא בסוטה⁶, וזו לשונה:

"כיון שעלה האחרון שבישראל מן הירדן חזרו מים למקומן, שנאמר: 'ויהי בעלות הכהנים נושאי ארון ברית ה' מתוך הירדן נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישבו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו'. נמצא ארון ונושאו וכהנים מצד אחד וישראל מצד אחד, נשא ארון את נושאו ועבר, שנאמר: 'ויהי כאשר תם כל העם לעבור ויעברו ארון ה' והכהנים לפני העם'".

כשהגיעו הכהנים לירדן וטבלו רגליהם במים, פסקו המים ממרוצתם ונעמדו כנד עד שעברו כל ישראל בחרבה, וכיוון שעלה האחרון שבישראל מהירדן, חזרו המים למקומם,

¹ יהושע ד, ו.

² שמות יג, ד.

³ יהושע ד, ז.

⁴ יהושע ד, כב-כד.

⁵ רש"י יהושע ד, יא.

⁶ סוטה לה ע"א.

יציאת מצרים נחתמת במעבר הירדן

בפסוקי החתימה, בהן מובאת תשובת האבות ל'בן החמישי', כפי שהזכרנו בפתח הדברים, נאמר: "וְהוֹדַעְתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם לֵאמֹר בְּיַבְשָׁה עָבַר יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶת מִי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵיכֶם עַד עֲבַרְכֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֵיכֶם לַיָּם סוּף אֲשֶׁר הוֹבִישׁ מִפְּנֵינוּ עַד עַבְרָנוּ"¹⁵.

ההקבלה בין מעמד קריעת ים סוף למעמד קריעת הירדן מלמדנו כי תהליך היציאה ממצרים שהתחיל בקריעת ים סוף בא אל סיומו עם קריעת הירדן, ולמעשה בנקודת הזמן שבה עברו בני ישראל את הירדן נחתם כל סיפור יציאת מצרים.

שאלנו אודות הנס המיוחד שנעשה בארון הברית, שהיה נושא את נושאינו לאחר ששב הירדן לאיתנו, והסיע אותם באויר מעל מי הירדן.

לאחר שעמדנו על גודל השעה והזמן המהווה חותם לכל יציאת בני ישראל ממצרים, ניתן להבין כי מעבר הירדן מבשר על פרק חדש שנפתח בתולדות עם ישראל. עד עתה הנהגת משה רבנו היתה מלווה במטה, וכעת סר המטה ובמקומו בא ארון ברית ה'. נשיאת הארון את נושאינו היתה אות הפתיחה המבשרת כי החלה הנהגה חדשה, מכאן ואילך לא אותות ומופתים יורו לבני ישראל את הדרך, אלא תורת ה'. התורה נושאת את נושאינו, ומי שמחובר לתורה עולה ומתעלה.

ברית ותורה בברכת הארץ

הגמרא במסכת ברכות¹⁶ אומרת: "כל שאינו אומר ברית ותורה בברכת הארץ... - לא יצא ידי חובתו!" וכך נפסק להלכה¹⁷, שמי שלא הזכיר ב'ברכת הארץ' שבברכת המזון את המילים "ועל בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלימדתנו" לא יצא ידי חובתו, וצריך לחזור ולברך! הברית מציינת את קדושת הגוף והתורה מציינת את קדושת הרוח, ושתיהן יחדיו מתגלות בארץ ישראל. לכן בנקודת המעבר לארץ ישראל ישנה הדגשה מיוחדת של כוח התורה, וברית המילה שעליה נצטוו בתחילת הפרק הבא, "בַּעֲת הַהִיא אָמַר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרָבוֹת צָרִים וְשׁוֹב מֵל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִית"¹⁸.

בירדן ניתן ליהושע ה'הוד'

חז"ל¹⁹ דורשים:

"ונתתה מהודך עלי' - ולא כל הודך, והיכן ניתן לו ליהושע? בירדן ניתן לו, כתיב הכא 'וייראו מגשת אליו', וביהושע כתיב: 'וייראו אותו כאשר יראו את משה'".

משה רבנו נצטווה להאציל מהודו על יהושע בן נון, ובפועל ניתן ה'הוד' ליהושע בזמן מעבר הירדן, שלושים ושלושה ימים אחרי

וכשביקשו הכהנים לעבור נשא הארון את נושאינו והטיס את הכהנים באויר מן הגדה האחת של הירדן אל הגדה השנייה.

השאלה המתבקשת היא: מה ראה ה' לשנות מן הטבע בשנית בעבור הארון ונושאינו באופן פלאי כל כך ולא הניחם להלך מיד אחרי בני ישראל בחרבה בתוך הים?

מלחמות ישראל הן על ייחוד שמו יתברך

לאחר מעבר הירדן קיימו שניים וחצי השבטים את התנאי שהתנה אתם משה, וכך נאמר:

"וַיַּעֲבְרוּ בְנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד וַחֲצֵי שִׁבְטֵי הַמְנַשֶּׁה חֲמִשִּׁים לַפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהֵיהֶם מִשָּׁה: כַּאֲרֵבָעִים אֶלֶף חֲלוּצֵי הַצָּבָא עָבְרוּ לַפְּנֵי ה' לְמַלְחָמָה אֶל עַרְבוֹת יְרִיחוֹ"⁷.

ראובן, גד וחצי מנשה עלו חמושים 'לפני בני ישראל' ולפני ה'. ביטויים אלה מזכירים לנו את המשא ומתן שהתנהל בין שבטי עבר הירדן למשה רבנו, ראובן וגד הציעו לכתחילה להיחלץ 'לפני בני ישראל'⁸, ומשה תיקן את לשונם וטבע מהם להיחלץ 'לפני ה' למלחמה'⁹, והשבטים הסכימו לכך¹⁰.

הרמב"ם¹¹ כותב בהלכות מלכים ומלחמותיהם:

"מי האיש הירא ורך הלבב, כמשמעו, שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה. ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל ייחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זיכרונו מליבו ויפנה מכל דבר למלחמה".

מלחמות ישראל הן על ייחוד שמו יתברך בעולם, על "שְׁמֵעַ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"¹².

תאריך העליה מן הירדן

בהמשך נאמר: "בַּיּוֹם הַהוּא גָדַל ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ בְּעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל וַיְרְאוּ אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר יְרָאוּ אֶת מֹשֶׁה כָּל יְמֵי חַיָּו"¹³, ולאחר מכן מצוין תאריך העליה מן הירדן, "וְהָעַם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן וַיַּחֲנוּ בְּגִלְגָל בְּקֶצֶה מִזְרַח יְרִיחוֹ"¹⁴. העליה מן הירדן היתה ב' בניסן, ארבעים שנה בדיוק לאחר שנצטוו על לקיחת הפסח בעשור לחודש הראשון, לקראת פסח מצרים, וארבעה ימים לפני פסח של אותה השנה.

⁷ יהושע ד, יב-יג.

⁸ במדבר לב, יז.

⁹ במדבר לב, כ, כא, כט.

¹⁰ במדבר לב, כז, לב.

¹¹ רמב"ם הלכות מלכים ז, טו.

¹² דברים ו, ד.

¹³ יהושע ד, יד.

¹⁴ יהושע ד, יט.

¹⁵ יהושע ד, כב-כג.

¹⁶ ברכות מט ע"א.

¹⁷ רמב"ם הלכות ברכות ב, ג; טור ושולחן ערוך או"ח סימן קפז, ג.

¹⁸ יהושע ה, ב.

¹⁹ ילקוט שמעוני תורה פרשת פינחס רמז תשעו.

ובדומה לזה המרחק בינינו ובין יהושע בן נון דומה למרחק שבינינו ובין הירח.²³

בעינינו הנהגת יהושע דומה במידה רבה להנהגתו של משה רבנו, ואכן כך נאמר ביהושע: "וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ כְּאִשֶּׁר יֵרְאוּ אֶת מֹשֶׁה כָּל יְמֵי חַיָּיו"²⁴.

קרני ה'הוד' היו משל ישראל

בספר "תורת חיים"²⁵ של רבי אברהם חיים שור מבואר עניינו של ה'הוד' שהאציל משה על יהושע, וכך כתב:

"פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה". קצת תימא, וכי בזו בלבד היה משה גדול מיהושע, והלא כמה מעלות טובות היו לו למשה שלא היו ביהושע, שנאמר: 'ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים', ולא אמרו עליהן 'אוי לאותה בושה' כו'?"

ההבדל בין משה רבנו ליהושע לא היה רק הבדל של כבוד, אלא הרבה מעבר לזה, "ולא קם נביא עוד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים"²⁶, אם כן מדוע הגמרא תולה את ההבדל ביניהם רק ב'כבוד'?

על שאלה זו משיב ה"תורת חיים", שהפער בין מדרגת משה רבנו למדרגת יהושע נבע מכך שמשה רבנו האציל מהודו על יהושע רק באופן חלקי. קרני ההוד שניתנו למשה רבנו הן אלו שאפשרו לו למסור את התורה לכל אחד מישראל לפי ה'תדר' המיוחד המתאים לאישיותו, "על ידי קרני ההוד יכולים לסבול כל אחד ואחד מישראל לפי דעתו".

למעשה, קרני ההוד של משה לא היו משלו אלא משל ישראל, מאותם כתרי הוד שנקשרו להם לישראל בסיני כשהקדימו נעשה לנשמע, וכך היה המעשה: כשחטאו ישראל, ירדו מאה עשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקו את כתרי ההוד שקשרו לראשי בני ישראל, ומשה רבנו זכה בהם ונטלם.

במעמד הר סיני כל אחד מישראל קיבל את האות המיוחדת שלו בתורה, את הסדר המיוחד ואת ההנהגה המיוחדת לו. כשחטאו ישראל, ניטל מהם הכח הרוחני הזה, ומשה רבנו היה צריך להחזיר לכל אחד מישראל את חלקו בתורה. קרני ההוד שנטל משה אפשרו לו לסבול כל אחד מישראל ולכוון לדעתו. נשמותיהם של ישראל כלולות בנשמתו של משה רבנו, ומכיוון שחטאו ישראל נלקחו מהם כתרי התורה, והם זקוקים למתווך - משה רבנו ואחריו יהושע בן נון.

קבלת ה'הוד' על ידי יהושע בן נון ממומשת במעבר הירדן, כאשר בני ישראל מאוחדים ומכונסים בין שני בדי הארון, ומוכנים ומזומנים להיכנס לארץ ישראל.

פטירתו של משה רבנו. ומעניין לציין בהקשר זה, של"ג בעומר חל בספירת ה'הוד שבהוד', וימים ספורים לאחר מעבר הירדן נאמר: "וַיֵּאָקְלוּ מִעֲבוּר הָאָרֶץ מִמִּתְחַרַת הַפֶּסַח מִצּוֹת וְקִלּוֹי בְּעֶצְם הַיּוֹם הַזֶּה"²⁰, לרמז שישראל אכלו מה'חדש' רק לאחר שהקריבו את מנחת העומר.

משה נמשל לחמה ויהושע ללבנה

הגמרא בבבא בתרא²¹ אומרת:

"ונתתה מהודך עלי' - ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה".

דייק הכתוב ואמר 'מהודך', ללמד שמשה רבנו האציל מרוחו ומקירון עור פניו חלק ולא הכל. ונמשל משה לחמה ויהושע ללבנה, ולא יכל יהושע להגיע לכבודו והודו של משה, אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה. וכתב ה"בן יהודע" שם:

"פני משה כפני חמה - נראה לי בס"ד, כי החמה למראה עיני האדם היא גדולה כמידת ככר לחם, ובאמת היא גדולה כמה אלפים ורמות יותר מכל כדור הארץ, הים והיבשה, וכן משה רבנו ע"ה, חשיבות ומעלות שלו אשר נראה לעיני האדם מן הפסוקים הכתובים בתורה המדברים בשבחיו, הם אחד מאלף מן חשיבות שלו האמיתית, והנה 'פנים' לשון חשיבות, כמו 'פני הארץ', וזה שאמרו 'פני משה', רוצה לומר, חשיבות של משה הוא כמו חשיבות החמה, כי כמו דחשיבות ומעלה של החמה היא כמה אלפי אלפים על הנראה לעיני האדם, כן חשיבות של משה רבנו ע"ה היא כמה אלפים יותר מן הנראה לעיני האדם מן הפסוקים הכתובים בתורה.

וכן הענין גבי יהושע, חשיבות שלו האמיתית היא יותר ממה שנראה לנו מן הכתובים, כמו חשיבות של הלבנה שהיא כמה אלפים יותר מן הנראה בה לעיני האדם, ולכן אחר שעשו הדמיון של משה רבנו ע"ה לשמש ודמיון של יהושע ללבנה, לכך אמרו 'אוי לה לאותה בושה וכו'".

בעין האנושית השמש נראית בגודל של כיכר לחם על אף שגודלה האמיתי הוא עצום²². בדומה לזה, גם דמותו של משה רבנו, עם כל התיאורים המופלאים העולים מפסוקי התורה באשר לענותותו וקומת נבואתו ומנהיגותו, גדולתו הממשית היתה עצומה לאין ערוך. כל מה שכתוב בתורה זה אחד מיני אלף או אלפי אלפים ממעלתו האמיתית של משה רבנו. מי שעסוק בדמותו של משה רבנו וחושב שביכולתו לדון אם במקרה פלוני משה רבנו חטא וכדו', הכל הבל הבלים. המרחק בינינו ובין משה רבנו הוא כמו המרחק בינינו ובין השמש,

²³ אם המרחק הממוצע בין כדור הארץ לשמש הוא כ-150,000,000 ק"מ ובין כדור הארץ לירח הוא כ-384,000 ק"מ, נשווה בנפשנו מהו המרחק בין יהושע בן נון למשה רבנו, ומהו המרחק העצום בינינו לבינים.

²⁴ יהושע ד, יד.

²⁵ תורת חיים בבא בתרא עה ע"א.

²⁶ דברים לד, י.

²⁰ יהושע ה, י"א.

²¹ בבא בתרא עה ע"א.

²² לפי אנשי המדע הקוטר הממוצע של השמש הוא: 1,392,684 ק"מ (פי 109 מקוטר כדור הארץ).

הראשון - וכבר הזכרנו שבתאריך זה בדיוק, ארבעים שנה קודם לכן לקחו ישראל את פסחיהם עבור פסח מצרים. ציון תאריך זה בפסוקים איננו בכדי, וכך דורשים חז"ל³⁰:

"והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש", אמר רבי לוי: לקיחת הפסח עמדה להם בירדן, דכתיב: 'בעשור לחדש הזה ויקחו להם' וגו', וכתוב התם: 'והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש'."

לקיחת השה בעשור לחדש דרשה מסירות נפש מצד בני ישראל. לפי הסו³¹ השבת שלפני חג הפסח נקראת "שבת הגדול" מפני הנס הגדול שנעשה בה. בשבת שלפני היציאה ממצרים, בני ישראל התאזרו עוז ואומץ ולקחו על פי ציווי ה' "שֶׁה לְבִית אֲבֹת שְׁה לְבִית" ³², ששימש כאליל של מצרים, וקשרוהו אל כרעי מטותיהם על מנת להקריבו ביום הארבעה עשר בניסן כקרבן פסח. הדבר העלה את חמתם של המצרים, אך נבצר מהם להרע לבני ישראל, והוא הנס הגדול שהתרחש בשבת זו.

עמידתם של בני ישראל בגבורה אל מול אדוניהם ומשעבדיהם, היא דוגמא ומופת לדורות עולם. בעם ישראל טבועה עוצמה פנימית ששום דבר לא יכול לה. המסוגלות של אדם מישראל להסתכל בלבון של העיניים של האדון המצרי, שבמשך מאתיים ועשר שנה רדה בו, ולומר לו בצלילות הדעת ובביטחון מלא: "אני מקיים את מצוות ה' אלקי והורג את האלהים שלך", מעידה על מידת האמת שבאומה, אמת שמלא פעם דורשת עמידה בגבורה במסירות נפש גדולה.

אכילת הפסח עמדה לישראל בימי המן

בהמשך המדרש מבואר שאף נדידת שנת המלך אחשורוש היתה ב' בניסן, וזו לשון המדרש:

"אכילת הפסח עמדה בימי המן, דכתיב: 'בלילה ההוא נדדה' וגו'."

כלומר ההצלה בימי המן מהגזירה שנגזרה עליהם לאחר שנהנו מסעודתו של אחשורוש, היתה גם היא בתאריך זה, לרמז שנצלו בזכות אכילת הפסח שקיימו במסירות נפש. אכילת הפסח בפסח מצרים תיקנה את פגם אכילתם העתידית בימי אחשורוש.

יהושע בן נון מקבל את ה'הוד' במעבר הירדן, בנקודת הזמן שבה הוא מצליח לממש את תכלית הנהגתו של משה רבנו ממעמד הסנה ועד יום מותו - הכניסה לארץ ישראל.

בזכות יעקב אבינו עברו ישראל את הירדן

הזכרנו את תשובת האבות ל'בן החמישי', הנזכרת בחתימת פרקנו: "והודעתם את בניכם לאמר בַּיְבֹשָׁה עָבַר יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה"²⁷. חז"ל²⁸ דורשים את לשון היחיד שבפסוק, 'עבר ישראל', וזו לשונם:

"עדר שעברו את הירדן לא עברו אלא בזכות יעקב אבינו, הדה הוא דכתיב: 'והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל'. רב הונא אמר: ישראל סבא.

רבי יודן בשם רבי יוחנן: בג' מקומות מצאנו בתורה נביאים בכתובים שלא עברו ישראל הירדן אלא בזכות יעקב אבינו - בתורה: 'כי במקלי עברתי את הירדן הזה' (בראשית לב, יא). נביאים: 'והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה' (יהושע ד, כב), עבר ישראל, ישראל סבא. בכתובים: 'מה לך הים כי תנוס הירדן וגו' מלפני אלוה יעקב' וגו' (תהלים קיד, ה)."

יעקב אבינו עבר את הירדן במקלו. כשהוא חצה את הירדן ביציאתו מהארץ בדרכו לחרון, מלבד מקלו - לא היה לו שום רכוש, מצבו הכלכלי היה ירוד ביותר, ואילו לקראת פגישתו עם עשיו - 'וַיַּעֲתָה הָיִיתִי לְשָׂנֵי מִחֲנוֹת'²⁹, יש לו שני מחנות עם רכוש רב.

הזכות לעבור את הירדן ולהיכנס לגבולה של ארץ ישראל אינה מספקת ממון ורכוש, אלא קומה רוחנית שלמה. כדי לזכות בערכה הסגולי של ארץ ישראל דרושה מסירות נפש, ומי שמצפה ל'גן של ורדים' ואיננו מוכן להיאבק בחולירע ומלריה ואיננו מוכן להפשיל שרוולים כדי לייבש ביצות, נכונה לו אכזבה.

במעבר הירדן עם ישראל עודנו עם של עבדים ונוודים. אמנם תמו בני דור המדבר, אך המשקעים הנפשיים של כל מה שעברו אבותיהם בודאי נתנו את אותותיהם. והנה לפנייהם מלחמות כיבוש עקובות מדם.

כשם שחיייו של יעקב אבינו, ישראל סבא, רצופים במאבקים ונסיונות - סיבוכים לאומיים, תרבותיים, ומשפחתיים - מאבק עם שרו של עשו, פרשת דינה, יוסף והאחים וכו' - כך נכונה לבני ישראל דרך שכולה גבורה והתמודדות.

לקיחת הפסח עמדה לישראל בירדן

מעבר הירדן אירע סמוך מאוד לפסח, והכתוב מציין את התאריך המדויק שבו עברו ישראל את הירדן - 'בניסן, העשירי בחודש

³⁰ ילקוט שמעוני יהושע רמז טו, ד.

³¹ טור אורח חיים סימן תל.

³² שמות יב, ג.

²⁷ יהושע ד, כב.

²⁸ שיר השירים רבה ד, ד.

²⁹ בראשית לב, יא.